Kwaliteitszorgstelsel ten aanzien van het onderzoek aan hogescholen

2009-2015

Basisdocument

Nadere uitwerking van het brancheprotocol kwaliteitszorg onderzoek (BKO) in een kwaliteitszorgstelsel.

HBO-raad, december 2008, vastgesteld tijdens de algemene vergadering

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2
Inleiding 3
1. Context 5
Ontwikkelingsfase van het onderzoek ***5***
Omvang van het onderzoek ***6***
Aard van het onderzoek ***6***
Diversiteit en variatie ***8***
2. Kwaliteitszorgstelsel 9
Missie en doelen ***9***
De drie elementen van het stelsel ***9***
3. Kwaliteitszorg van de hogeschool 11
Zelfevaluaties ***11***
Evaluatiecommissies ***14***
Kwaliteitszorg als systeem ***14***
4. Validatiecommissie kwaliteitszorg onderzoek (VKO) 16
Taakomschrijving ***16***
Werkwijze ***17***
Validatiekader ***18***
Validatierapport en follow-up ***21***
Profiel en samenstelling VKO ***22***
Ondersteuning VKO ***23***
Communicatie en informatievoorziening ***24***
Planning van validaties ***24***
Groeimodel ***24***
5. Landelijke monitoring 26

Bijlage 1 Gevolgd traject van informeren, consulteren en besluitvorming 28
Bijlage 2 Literatuur 30

Inleiding

In 2007 hebben alle door de Nederlandse overheid bekostigde hogescholen zich verbonden aan het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO). Het protocol legt de basis voor een landelijk kwaliteitszorgstelsel ten behoeve van het praktijkgerichte onderzoek aan hogescholen. Dat stelsel zal zijn gericht op het permanente handhaven en waar mogelijk verbeteren van de kwaliteit van het onderzoek en de organisatie eromheen. Daarnaast gaat het stelsel informatie opleveren, die zowel bruikbaar is voor de beleidsontwikkeling van de hogescholen als voor de informatieverstrekking aan de beroepspraktijk, de overheid en de samenleving. Die informatie geeft deze 'stakeholders' inzicht in de omvang, aard en resultaten van het onderzoek.

Het beoogde stelsel is in 2008 in ontwikkeling en zal conform afspraken met OCW vanaf januari 2009 operationeel zijn. Vanaf dat moment zal de kwaliteitstoetsing van het onderzoek niet meer plaatsvinden via de Stichting Kennisontwikkeling HBO (SKO), maar via het eigen kwaliteitszorgsysteem van de hogeschool. Onderdeel van dat systeem is de zesjaarlijkse evaluatie van onderzoekseenheden door externe onafhankelijke 'peers' en deskundigen. Het kwaliteitszorgsysteem van de hogeschool wordt vervolgens eens per zes jaar geëvalueerd en gevalideerd door een landelijk in te stellen Validatiecommissie Kwaliteitszorg Onderzoek (VKO). Daarnaast monitoren de hogescholen gezamenlijk de landelijke ontwikkeling van het praktijkgerichte onderzoek via een jaarlijkse brancherapportage.

In het brancheprotocol wordt bewust gekozen voor een landelijke beoordeling van de *kwaliteitszorg* en niet van de *onderzoekskwaliteit*. De kwaliteit van onderzoek wordt beoordeeld onder de verantwoordelijkheid van de hogeschool zelf en niet via een landelijke commissie. De evaluaties van onderzoekseenheden, moeten immers passen bij de eigen missie en visie, het karakter, de cultuur, het kwaliteitsbeleid, etc. van de hogeschool. De hogeschool is verantwoordelijk voor de kwaliteit van haar eigen onderzoek en daarbij hoort ook de eigen verantwoordelijkheid voor het bewaken en verbeteren van die onderzoekskwaliteit. Tegelijkertijd is het voor de stakeholders van het onderzoek aan hogescholen, als ook voor een goede positionering van dat onderzoek, belangrijk dat het evalueren en verbeteren transparant, onafhankelijk en deskundig plaatsvindt. Daartoe is in het BKO een globaal kader afgesproken voor de inrichting van de kwaliteitszorg binnen hogescholen. Die afspraken hebben onder meer betrekking op de systematiek, eenheid en frequentie van evalueren, de te evalueren onderwerpen en de samenstelling van de evaluatiecommissies. Daarnaast zijn in het protocol afspraken vastgelegd over een op te richten landelijke validatiecommissie kwaliteitszorg onderzoek (VKO) die deze kwaliteitszorg van hogescholen zesjaarlijks evalueert en valideert. De afspraken hebben onder meer betrekking op het globale profiel van deze commissie, de centrale evaluatievragen bij een validatie en de uiteindelijke rapportage. Ten slotte bevat het protocol nog afspraken over de wijze waarop hogescholen gezamenlijk op landelijk

niveau de ontwikkeling en voortgang van het onderzoek monitoren via een jaarlijkse brancherapportage.

Bij de vaststelling van het BKO tijdens de algemene vergadering in oktober 2007 werd tevens besloten tot een traject van nadere uitwerking van het protocol in een operationeel stelsel. Hiertoe is begin 2008 een projectmanager aangesteld, gekoppeld aan een tijdelijke stuurgroep. Het projectplan is in april door de algemene vergadering vastgesteld. Ten behoeve van een breed draagvlak voor het te ontwikkelen stelsel werden twee klankbordgroepen in het leven geroepen (zie bijlage 1).
Dit document is een resultaat van het project en is tot stand gekomen in nauw overleg met betrokkenen binnen hogescholen en de stakeholders van het praktijkgerichte onderzoek. De brancheafspraken zijn daarmee vertaald naar meer concrete richtlijnen voor enerzijds de ontwikkeling van kwaliteitszorg binnen de hogescholen en anderzijds de validatie van die kwaliteitszorg door de VKO. In die zin gaat het om twee kanten van dezelfde medaille.

In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de context waarbinnen het stelsel zal functioneren. Het benoemt de aspecten waarmee rekening moet worden gehouden, zoals de ontwikkelingsfase, de omvang, de aard en de diversiteit van het onderzoek aan hogescholen. Hiermee wordt aangesloten bij de uitgangspunten zoals deze in het brancheprotocol zijn gegeven. In hoofdstuk 2 worden de doelen en elementen van het stelsel beschreven in hun onderlinge samenhang. Vervolgens wordt nader ingezoomd op elk van op de drie elementen van het stelsel: de kwaliteitszorg van hogescholen (hoofdstuk 3) de landelijk commissie die deze kwaliteitszorg valideert (hoofdstuk 4) en de jaarlijkse monitoring van het onderzoek (hoofdstuk 5).

In bijlage 1 vindt u informatie over het gevolgde traject van consultatie en besluitvorming en in bijlage 2 ten slotte de geraadpleegde schriftelijke bronnen.

Notabane: seperaat van onderhavig document is een informele *handreiking*[1] geschreven die hogescholen kan ondersteunen bij de (door)ontwikkeling van het kwaliteitszorgsysteem met het oog op het in dit document beschreven stelsel.

[1] Kwaliteitszorg van onderzoek; een handreiking aan hogescholen (HBO-raad, 2008)

1. Context

Bij de ontwikkeling van het stelsel is en wordt goed gekeken naar de ontwikkelingen in – en ervaringen met- bestaande stelsels in binnen- en buitenland (zie ook bijlage 2). Tegelijkertijd zal het stelsel optimaal rekening moeten houden met de ontwikkelingsfase waarin het onderzoek aan de Nederlandse hogescholen zich bevindt en de aard en omvang van dat type onderzoek, aangeduid als praktijkgericht onderzoek.

Dat betekent dat het stelsel zal moeten aansluiten bij:

- de ontwikkelingsfase van het onderzoek aan hogescholen
- de (nog) geringe omvang van het onderzoek
- de aard van het (praktijkgerichte) onderzoek
- de variatie en diversiteit tussen hogescholen en domeinen

Deze punten worden hieronder nader toegelicht.

Ontwikkelingsfase van het onderzoek

Hoewel hogescholen al langer onderzoeksactiviteiten verrichten krijgt de onderzoeksfunctie met de introductie van lectoraten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2001 langzamerhand structureel vorm. In dat jaar gaat ook de Stichting Kennisontwikkeling HBO (SKO) van start op basis van een convenant tussen HBO-raad en OCW. SKO krijgt als voornaamste taak de subsidie te verstrekken op basis van een kwaliteitsbeoordeling van door hogescholen ingediende aanvragen voor lectoraten. Een lectoraat bestaat uit een lector (Eng: professor) en een kenniskring, die gezamenlijk rondom een bepaald thema de kennisontwikkeling en –circulatie bevorderen binnen en buiten de hogeschool ten behoeve van het onderwijs, de beroepspraktijk en de samenleving als geheel. Het lectoraat krijgt in 2003 een sterke impuls met de invoering van de zogenaamde SIA-RAAK regelingen. Deze regelingen hebben tot doel de kenniscirculatie tussen regionale partijen te bevorderen, in het bijzonder tussen kennisinstellingen als hogescholen, het mkb en publieke instellingen.

In 2004 wordt het lectorenconvenant vernieuwd waarbij onder meer wordt gesproken over een in te voeren kwaliteitszorgstelsel met ingang van januari 2009. Dit hangt samen met de nieuwe bekostigingssystematiek waarbij de middelen voor onderzoek lump sum worden toegekend aan de hogescholen. De toets op kwaliteit door SKO komt daarmee te vervallen; het kwaliteitszorgstelsel komt ervoor in de plaats. In 2007 jaar vindt de formele vaststelling plaats -door de algemene vergadering van het HBO-raad- van het brancheprotocol kwaliteitszorg onderzoek (BKO). Daarmee is overeenstemming bereikt over een gezamenlijke omschrijving van het onderzoek aan hogescholen en over de contouren van het te ontwikkelen kwaliteitszorgstelsel.

In 2004 is het *Lectorenplatform* opgericht, dat gedurende de eerste fase van de ontwikkeling van lectoraten in samenwerking met de HBO-raad zorg draagt voor de externe communicatie en profilering van lectoraten. Dit platform is in 2008 opgevolgd door het meer netwerkgerichte *Forum voor praktijkgericht onderzoek*. Het forum speelt een belangrijke rol bij de verdere vormgeving, positionering en ontwikkeling van lectoraten.

Het praktijkgerichte onderzoek aan hogescholen is dus van jonge leeftijd. Bovendien bestaat een grote variatie tussen hogescholen in de ontwikkelingsfase waarin ze verkeren ten aanzien van zowel het onderzoek als de kwaliteitszorg. Het kan dus niet anders zijn dan dat het stelsel in de eerste jaren een primaire gerichtheid heeft op ontwikkelen en verbeteren. Dit stelt onder meer eisen aan de samenstelling, rolopvatting en werkwijze van de beoordelaars. Zij zullen zich op moeten stellen als kritische doch opbouwende adviseurs die een spiegel voorhouden en met scherpe analyses en hierop gebaseerde aanbevelingen komen voor verbeteringen en ontwikkelingen. Het stelt ook eisen aan de criteria die worden gehanteerd bij het evalueren en valideren. Ook deze moeten primair zijn gericht op ontwikkelen en verbeteren. Ten slotte zal terughoudend moeten worden omgegaan met sanctionering om te voorkomen dat deze een open en zelfkritische houding van instellingen dichtslaat. Dit uitgangspunt heeft zijn vertaling gekregen in het validatiekader en de wijze waarop hiermee zal worden omgegaan (zie hoofstuk 4).

Omvang van het onderzoek

Sinds de invoering van lectoren groeide het aantal lectoren snel van iets meer dan 20 lectoren in 2001/2002 via ruim 100 lectoren in 2003/2004 naar meer dan 250 lectoren in 2006/2007. Anno 2008 telt Nederland bijna 400 lectoren. Met een aantal van nog geen 400 lectoren (op 380.000 studenten) en een totaal onderzoeksbudget van ca. 75 miljoen (lump sum en SKO/SIA) kan niettemin vooralsnog worden gesproken van een 'bescheiden' omvang[2]. Er zal dus sprake moeten zijn van 'proportionele' kwaliteitszorg. Los hiervan zal het stelsel zo moeten worden ingericht dat enerzijds de belasting voor onderzoekers en instellingen wordt geminimaliseerd, terwijl er anderzijds optimaal aan kwaliteitshandhaving en verbetering wordt gewerkt. Dit dilemma duikt voortdurend op bij het (door)ontwikkelen van kwaliteitszorgstelsels in binnen- en buitenland. Enerzijds moet sprake zijn van een gezaghebbend en degelijk stelsels, anderzijds mag het stelsel niet leiden tot bureaucratie, papieren circus, hoge kosten en lasten. De balans hierin moet de blijvende aandacht houden van de ontwikkelaars en uitvoerders van het stelsel.

Aard van het onderzoek

In het brancheprotocol maakt de vereniging van hogescholen een duidelijke keuze voor een gezamenlijke aanduiding en omschrijving van het onderzoek aan hogescholen.

[2] Ter vergelijking: de universiteiten ontvangen ca. 2 miljard euro overheidsgeld voor onderzoek, tellen ca. 2800 hoogleraren op ca. 220.000 studenten.

Met de aanduiding *praktijkgericht* onderzoek als verzamelnaam voor dat onderzoek wordt in het brancheprotocol de voorkeur gegeven boven andere noemers als *toegepast* onderzoek of *ontwerpgericht* onderzoek. Deze noemers doen minder recht aan de aard en diversiteit van het onderzoek aan hogescholen.

Het praktijkgerichte onderzoek wordt omschreven als onderzoek dat is geworteld in de beroepspraktijk en bijdraagt aan de verbetering en innovatie van die beroepspraktijk. Dit vindt plaats door het genereren van kennis en inzichten, maar ook door het leveren van toepasbare producten en ontwerpen en concrete oplossingen voor praktijkproblemen. Daarbij is het onderzoek doorgaans multi- en of transdisciplinair van aard en ingebed in een scala van interne en externe organisatorisch verbanden, met behoud van de wetenschappelijke betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek zelf. Het onderzoek kent een nauwe relatie met het onderwijs via de bijdrage aan onderwijsactiviteiten, de professionalisering van docenten en curriculumvernieuwing. Doordat het onderzoek relevantie heeft voor – en impact op - de beroepspraktijk, het onderwijs en de bredere samenleving, vindt de verspreiding en publicatie van de kennis via vele uiteenlopende kanalen plaats en aan diverse doelgroepen.

Met deze kenmerken voldoet het praktijkgericht onderzoek aan wat Mode-2 van kennisontwikkeling wordt genoemd. De aanduiding Mode-2 verwijst naar onderzoek dat, in tegenstelling tot Mode-1 onderzoek, minder traditioneel disciplinegebonden is en meer plaatsvindt in de context van toepassingen. Het onderzoek wordt uitgevoerd in netwerken van praktijkdeskundigen en onderzoekers en de kwaliteit ervan wordt (dus) door meerdere partijen beoordeeld. Enerzijds vanuit de erkening dat het gaat om wetenschappelijk valide onderzoek, anderzijds vanuit de erkenning dat de impact op het onderwijs, de beroepspraktijk en de samenleving de belangrijkste graadmeters zijn voor de kwaliteit van van dit type onderzoek.

Excellentie van het praktijkgerichte onderzoek wordt dus vooral afgemeten aan de relevantie en impact van het onderzoek binnen de beroepspraktijk, het onderwijs en de samenleving als geheel. Evaluatie en beoordeing van onderzoek vanuit deze perspectieven staat overigens (wereldwijd) nog behoorlijk in de kinderschoenen. Het accent in kwaliteitszorgstelsels elders (bijv. Engeland, Australië en Nederlandse universiteiten) heef tot nu toe altijd sterk gelegen op de kwaliteit van onderzoek in de zin van de wetenschappelijke en academische impact. Die impact wordt dan traditioneel vooral afgemeten aan publicaties, citaties en peerreviews. Ook binnen die landen en stelsels is men inmiddels zoekende naar indicatoren en evaluatiemethoden die de betekenis en impact van het onderzoek in een breder perspectief plaatsen. Nederland loopt daarbij tamelijk voorop. Zo is in Nederland het platform ERiC (Evaluating Research in Context) opgericht. In ERiC werken onder meer VSNU, KNAW, NWO, HBO-raad en OCW gezamenlijk aan de stimulering van kennisuitwisseling en methodiekontwikkeling (zowel nationaal als internationaal) met het oog op meer contextgerichte onderzoeksevaluaties.

Diversiteit en variatie

Vanwege de diversiteit en variatie tussen hogescholen en domeinen laat het stelsel de verantwoordelijkheid voor de kwaliteitszorg, waaronder de uitvoering van de evaluaties van onderzoekseenheden, bij de hogeschool zelf. Hiermee moet worden bevorderd dat de aard en omvang van de kwaliteitszorg optimaal kan aansluiten bij de eigen structuur, cultuur en het eigen (kwaliteits)beleid. Ook moet de kwaliteitszorg door lectoren en andere onderzoekers worden ervaren als iets van henzelf dat daadwerkelijk kwaliteitsbevorderend werkt. Ten slotte moet het stelsel recht doen aan de eigenheid van alle onderzoeksdomeinen en -sectoren.

2. Kwaliteitszorgstelsel

Missie en doelen

Overkoepelend is voor het kwaliteitszorgstelsel de volgende missie geformuleerd:

> *Het stelsel draagt bij aan de ontwikkeling en innovatie van de beroepspraktijk, het onderwijs en de samenleving als geheel, door middel van structurele en expliciete aandacht voor de permanente evaluatie en verbetering van de kwaliteit van het onderzoek en hierop gebaseerde kennisontwikkeling, -toepassing en –circulatie.*

De concrete doelstellingen van het stelsel zijn:

- het borgen en verbeteren van de kwaliteit van het onderzoek en de organisatie eromheen;
- het versterken van de positie en het imago van het praktijkgerichte onderzoek;
- het genereren van sturingsinformatie voor de hogeschool en de branche;
- de verantwoording richting overheid en maatschappij over de besteding van publieke middelen.

Daarmee hebben veel partijen belang bij het kwaliteitszorgstelsel. In eerste instantie de betrokkenen binnen de hogescholen: bestuurders, lectoren, management, staf, docenten en studenten. Daarnaast met name de beroepspraktijk, de vereniging van hogescholen als brancheorganisatie, de samenleving en de overheid. Het stelsel wordt daarom in nauwe samenwerking met deze belanghebbenden (door)ontwikkeld en uitgevoerd.

De drie elementen van het stelsel

Het stelsel bestaat uit drie samenhangende onderdelen:

1. De kwaliteitszorgsystemen van de hogescholen met als onderdeel de externe onafhankelijke evaluaties van onderzoekseenheden.
2. Een landelijke validatiecommissie (VKO) die deze kwaliteitszorgsystemen zesjaarlijks valideert.
3. Jaarlijkse *monitoring* van de ontwikkeling en resultaten van onderzoek aan hogescholen.

De kwaliteitszorgsystemen van de hogescholen vormen het aangrijpingspunt voor het gezamenlijke kwaliteitszorgstelsel. Evaluaties van onderzoekseenheden -dat kunnen lectoren, groepen en/of kenniscentra zijn- door onafhankelijke evaluatiecommissies staan hierin centraal. Elke onderzoekseenheid wordt eens per zes jaar geëvalueerd. Deze evaluaties vinden plaats door commissies die bestaan uit externe onafhankelijke deskundigen, zoals lectoren, onderzoekers en stakeholders. Het bestuur van de hogeschool draagt zorg voor het samen- en instellen van deze commissies

Het kwaliteitszorgsysteem van de hogeschool wordt eens in de zes jaar geëvalueerd en gevalideerd door een op te richten validatiecommissie kwaliteitszorg onderzoek (VKO). Deze commissie vormt zich, door middel van een zelfevaluatie en hierop gebaseerde audit, een oordeel over het functioneren en de prestaties van het kwaliteitszorgsysteem.

Ten slotte monitoren de hogescholen gezamenlijk de landelijke ontwikkeling van het praktijkgerichte onderzoek. Zij hebben deze taak belegd bij de HBO-raad. De HBO-raad publiceert jaarlijks een voortgangsrapportage omtrent het onderzoek aan de hogescholen. Deze rapportage verschaft informatie aan de relevante ministeries, aan de politiek en aan de samenleving als geheel.

De drie elementen van het stelsel kunnen als volgt worden samengevat:

Subject	**Object**	**Cyclus**	**Hoofdstuk**
Kwaliteitszorgsysteem van de instelling (inclusief externe onafhankelijke evaluaties)	Onderzoeksgroep, lectoraat of kenniscentrum	Ten minste eens per 6 jaar	3
Validatiecommissie Kwaliteitszorg Onderzoek	Kwaliteitszorgsysteem van de instelling (inclusief externe onafhankelijke evaluaties)	Eens per 6 jaar	4
Monitoringsysteem bij de HBO-raad	Kwantitatieve gegevens op instellingsniveau, evaluatierapporten en VKO rapportages	Elk jaar	5

In de volgende drie hoofdstukken is elk van deze drie elementen nader uitgewerkt.

3. Kwaliteitszorg van de hogeschool

Via het brancheprotocol is afgesproken dat elke hogeschool zorgdraagt voor een eigen kwaliteitszorgbeleid dat in ieder geval elke zes jaar leidt tot evaluatie van zelf te kiezen onderzoekseenheden (lectoraten, groepen en/of kenniscentra). Deze externe onafhankelijke evaluaties van onderzoekseenheden staan dus centraal gepositioneerd in het kwaliteitszorgsysteem van de hogeschool. Een onderzoekseenheid wordt globaal omschreven als een samenhangende groep onderzoekers die vanuit dezelfde missie hun onderzoek verrichten. Vanuit het organisatiemodel van de hogeschool zal dus logisch kunnen worden afgeleid welke evaluatie-eenheid voor de hand ligt. Daarnaast kunnen inhoudelijke en/of efficiency overwegingen een rol spelen om bijvoorbeeld eenheden binnen eenzelfde domein, thema te combineren in één evaluatie. Op basis hiervan kan door de hogeschool de zesjaarlijkse planning van onderzoeksevaluaties worden gemaakt.

De branche-afspraken ten aanzien van de evaluaties hebben betrekking op de aard en inhoud van de op te leveren zelfevaluatierapporten als ook op de samenstelling van de evaluatiecommissies en de mee te geven opdracht aan die commissies. Deze aspecten zijn hieronder nader geconcretiseerd.

Zelfevaluaties

Aan de externe onafhankelijke evaluatie van de onderzoekseenheid gaat een zelfevaluatie vooraf. Deze resulteert in een zelfevaluatierapport. Enerzijds moet het zelfevaluatierapport een feitelijk beeld geven van de eenheid in termen van doelen, organisatie, samenstelling, activiteiten en resultaten. Anderzijds zal het rapport antwoord geven op een aantal kritische vragen ten aanzien van het realiseren van eigen missie en doelen.

Voor wat betreft het eerste -de feitelijke kant- geldt dat het zelfevaluatierapport (inclusief bijlagen) een adequate beschrijving, inzicht in - en overzicht geeft ten aanzien van:

- De missie van de onderzoekseenheid.
- De onderzoeksthema's en het onderzoeksportfolio.
- Het onderzoeksprofiel in termen van wetenschappelijke standaarden en onderzoeksmethoden en -technieken.
- De inbedding en positionering van de eenheid binnen de instelling op organisatorisch, strategisch en HRM gebied.
- De omvang van de eenheid in termen van mensen en (financiële) middelen.
- De kwaliteit van de onderzoekers uitgedrukt in opleiding, graad, ervaring, nevenactiviteiten.

- De samenwerkingsverbanden en inhoudelijke relaties binnen de hogeschool als ook extern met organisaties, instellingen en bedrijven, zowel regionaal, landelijk als internationiaal.
- De publicaties, presentaties en andere producten die het onderzoek van de eenheid in de afgelopen periode heeft opgeleverd
- Gegevens over impact en waardering van het onderzoek t.a.v.:
    - Kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein
    - Beroepspraktijk en samenleving
    - Onderwijs en scholing

Het zelfevaluatierapport bevat verder ter introductie een verantwoording van de zelfevaluatie in termen van aanpak, werkwijze, betrokkenen, etc. en een concluderende samenhangende slotanalyse in de vorm van sterktes en zwaktes, verbetermaatregelen en prioriteiten voor de komende tijd. De zelfevaluaties zijn (zoveel als haalbaar) mede gebaseerd op evaluaties door interne en externe stakeholders. Tenslotte zal de zelfevaluatie de onafhankelijke evaluatiecommissie in staat moeten stellen om de volgende vijf evaluatievragen te kunnen beantwoorden:

1. Is er voldoende relevante productiviteit, impact, waardering en erkenning op het gebied van:
    - kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein;
    - valorisatie naar beroepspraktijk en maatschappij;
    - de betekenis voor onderwijs en scholing?
2. Vindt een en ander plaats vanuit een relevante en uitdagende missie en een helder onderzoeksprofiel?
3. Worden de missie en het onderzoeksprofiel geborgd door het portfolio en de wijze waarop de eenheid is georganiseerd?
4. Is de inzet van mensen en middelen daarbij toereikend in kwalitatief en kwantitatief opzicht?
5. Zijn de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties daarbij voldoende relevant, intensief en duurzaam?

Toelichting bij de evaluatievragen

Bij vraag 1 is feitelijk aan de orde of de eenheid onderzoek verricht van ‘goede’ kwaliteit in de zin van relevant, wetenschappelijk valide en met de gewenste impact. Ten aanzien van de uitsplitsing van deze vraag in de drie genoemde gebieden (kennisontwikkeling, beroepspraktijk/samenleving en onderwijs) gelden de volgende BKO-kenmerken van het praktijkgerichte onderzoek:

- *Kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein*. Het onderzoek aan de hogescholen is wetenschappelijk valide. De gegenereerde kennis en inzichten moeten geldig en betrouwbaar zijn. Kennis en inzichten worden via uiteenlopende kanalen aan de diverse doelgroepen overgebracht: via wetenschappelijke

publicaties, via bijdragen aan professionele bladen, via voordrachten en presentaties en via uiteenlopende media zoals internet, kranten, radio en tv. Het onderzoek aan hogescholen is gevarieerd. De aanpak is vaak multi- en/of transdisciplinair.

- *Beroepspraktijk en maatschappij*. Het onderzoek aan hogescholen is geworteld in de beroepspraktijk en sterk gebonden aan een toepassingscontext. De vraagstellingen worden ingegeven door de professionele praktijk ('real life'-situaties), in zowel profit- als non-profitsectoren. Het onderzoek genereert vervolgens kennis, inzichten en producten die bijdragen aan het oplossen van de problemen in de beroepspraktijk en/of aan de ontwikkeling van deze beroepspraktijk. Het richt zich daarbij ook op strategische vragen en de langere termijn. Het type praktijkgericht onderzoek dat wordt verricht, de wijze waarop kennis en inzichten worden gedocumenteerd en gedeeld, het soort producten dat dit oplevert, en de vormgeving van de netwerken zijn afgestemd op wat in de verschillende sectoren van de beroepspraktijk adequaat is.
- *Onderwijs en scholing*. Het onderzoek aan hogescholen kent een sterke verbinding met de andere activiteiten van het hoger beroepsonderwijs. Dit betreft allereerst de verbinding met het onderwijs. Docenten maken deel uit van de lectoraten en onderzoekcentra. Via stages, opdrachten en leeronderzoek zijn studenten actief betrokken bij het onderzoek. Het onderzoek heeft een vernieuwende werking op het curriculum en draagt bij tot verdere professionalisering van de staf.

Wat hierbij 'goede' dan wel 'excellente' onderzoekskwaliteit is hangt deels af van de eigen ambities op deze gebieden. Vandaar dat in de tweede vraag de relatie met de eigen missie wordt gelegd. De uitdagendheid en relevantie van die missie zijn daarbij dus ook kwaliteitskwesties.

De vragen 3 t/m 5 betreffen de belangrijke voorwaarden om de missie en de daarvan afgeleide gewenste onderzoekskwaliteit te kunnen realiseren, zoals de organisatorische inbedding (vraag 3), de inzet van personeel en middelen (vraag 4) en de interne en externe relaties (vraag 5). Wat deze laatste vraag betreft is het volgende BKO-kenmerk van toepassing.

- Het onderzoek aan hogescholen, de kenniscreatie en de kenniscirculatie vinden plaats binnen (duurzame) netwerken met externe partijen. Het onderzoek aan hogescholen wordt vormgegeven binnen een scala van organisatorische verbanden, waaronder lectoraten en onderzoekcentra. Deze delen kennis en inzichten met bedrijven en instellingen, voeren praktijkgericht onderzoek uit en ontwikkelen, meestal in coproductie met externe partijen, nieuwe kennis, inzichten en producten.

Evaluatiecommissies

De zelfevaluatierapporten worden gebruikt als input voor de dialoog met de externe evaluatiecommissies. Deze commissies bestaan uit onafhankelijke deskundigen.

- *Onafhankelijk* wordt hier gedefinieerd als onafhankelijk van te beoordelen onderzoekseenheid. De instelling kan er wel voor kiezen om een constant element in de commissie op te nemen (bijvoorbeeld de interne auditor of een vaste secretaris) ten einde de vergelijkbaarheid van de diverse onderzoeksevaluaties te bevorderen.
- Onder *deskundigen* wordt verstaan peers (lectoren en onderzoekers) en stakeholders, representatief voor:
    - het aan het onderzoek gelieerde onderwijs
    - de relevante beroepspraktijk
    - het relevante onderzoeksdomeinen
    - de relevante internationale omgeving

Op basis van de zelfevaluaties, eventueel aangevuld met andere door de instelling relevant geachte rapportages, gaan door de hogeschool benoemde evaluatiecommissies van peers en stakeholders het gesprek aan met de te evalueren onderzoekseenheden.

De commissies krijgen een contractueel uitgewerkte en ingekaderde opdracht om:

- zelfevaluatie en relevante stukken te bestuderen
- op basis hiervan te spreken met een vertegenwoordiging van interne en externe betrokkenen (management, lectoren en andere medewerkers, stakeholders).
- te rapporteren over bevindingen en aanbevelingen

De rapportages geven een onderbouwd en gedocumenteerd antwoord op de hierboven geformuleerde vijf evaluatievragen. Deze rapportages worden eerst voorgelegd aan de geëvalueerde onderzoekseenheden en het bestuurlijk gezag van de instelling voor hoor- en wederhoor en uiteindelijk worden de rapporten door de evaluatiecommissies vastgesteld. De hogeschool maakt de rapportages openbaar en stuurt onder meer een exemplaar naar de VKO.

Kwaliteitszorg als systeem

De onderzoeksevaluaties maken deel uit van het kwaliteitszorgsysteem van de hogeschool. Zoals in het volgende hoofdstuk beschreven wordt, zal de op te richten validatiecommissie kwaliteitszorg onderzoek (VKO) daarom niet alleen naar de uitvoering van de onderzoeksevaluaties kijken, maar vooral ook naar de inbedding ervan in het kwaliteitszorgsysteem van de hogeschool. Samenhang, randvoorwaarden en verbeterbeleid zijn daarbij belangrijke aspecten. Vanuit deze insteek is ook de al eerder genoemde handreiking aan hogescholen geschreven die suggesties biedt voor de

(door)ontwikkeling van de kwaliteitszorg van de hogeschool. De handreiking valt buiten het bestek van het onderhavige document en is separaat beschikbaar.

4. Validatiecommissie kwaliteitszorg onderzoek (VKO)

Onderstaande dient als leidraad bij het oprichten en functioneren van de VKO voor de periode 2009-2015. Het gaat in op de taakomschrijving, het profiel en werkwijze van de VKO, haar validatiekader en wijze van rapporteren en zaken als communicatie, informatievoorziening en planning.

Taakomschrijving

De kerntaak van de op te richten VKO is:

> *Het zesjaarlijkse evalueren en valideren van de kwaliteitszorgsystemen van hogescholen op het aggregatieniveau van de instelling, voor zover de kwaliteitszorg betrekking heeft op het (praktijkgerichte) onderzoek van de hogeschool.*

Deze taakomschrijving vraagt om een verduidelijking en afbakening van een aantal begrippen. Allereerst wordt een onderscheid gemaakt tussen *validatie* en *evaluatie.* In de literatuur zijn meerdere omschrijvingen van het begrip validatie te vinden. In de context van het kwaliteitszorgstelsel voor onderzoek wordt onder validatie verstaan:

> *Het tot stand brengen van gedocumenteerd bewijs dat een afdoende mate van zekerheid biedt dat het door de hogeschool gehanteerde kwaliteitszorgsysteem daadwerkelijk leidt en zal blijven leiden tot het permanente bewaken en verbeteren van het onderzoek en de organisatie van dat onderzoek.*

Het gaat hierbij om een onderbouwde en genuanceerde kwalitatieve conclusie ten aanzien van het functioneren van het systeem in meerdere opzichten en op meerdere dimensies, en hierop gebaseerde aanbevelingen voor verbetering.

Onder *evaluatie* verstaan we in deze context: de activiteiten en processen die nodig zijn om een dergelijk gedocumenteerd bewijs (lees: validatierapport) tot stand te brengen, zoals het bestuderen van relevant materiaal, het voeren van gesprekken en het op basis hiervan analyseren en concluderen in het licht van criteria en doelstellingen.

Kwaliteitszorgsysteem is nog een begrip in de bovengenoemde taakomschrijving dat verduidelijking behoeft. In de literatuur zijn zeer brede maar evenzoveel smallere omschrijvingen van het begrip te vinden. Het stelsel gaat uit van de volgende omschrijving van kwaliteitszorgsysteem:

> *Het systematische en dynamische geheel van beleid, organisatie, procedures, processen, en middelen, gericht op het permanente handhaven en verhogen van*

de kwaliteit van het onderzoek binnen de hogeschool, door middel van cyclisch evalueren en verbeteren.

Het gaat hier nadrukkelijk om de kwaliteitszorg op instellingsniveau. Dat is immers het aggregatieniveau waarop de evaluatie en validatie van de VKO zich zullen richten. Het centrale element in de door de VKO te beoordelen kwaliteitszorg is echter de wijze waarop de evaluaties op het niveau van onderzoekseenheden worden uitgevoerd. De aspecten die de hogescholen via het brancheprotocol met elkaar hebben afgesproken zijn daarbij richtinggevend. Die afspraken hebben betrekking op de systematiek en frequentie van evalueren, de evaluatie-eenheid, de onafhankelijkheid, deskundigheid en representativiteit van commissies, de contexten voor evaluatie en de te behandelen onderwerpen. Ook is het door de instelling aan de evaluatie-uitkomsten gegeven vervolg een belangrijk issue voor de VKO. Om te kunnen achterhalen hoe evaluaties van onderzoekseenheden zijn uitgevoerd en welk vervolg ze hebben gehad zal de VKO nadere studie maken van een of meer onderzoeksevaluaties die de hogeschool in de afgelopen periode heeft laten uitvoeren. De uiteindelijk validatie richt zich niettemin op het instellingsniveau.

Bij het evalueren en beoordelen van de kwaliteit van het kwaliteitszorgsysteem wordt niet alleen gereflecteerd op het functioneren van het systeem tot dan toe, maar wordt ook de waarschijnlijkheid van het blijvende functioneren in de komende zes jaar bepaald. De validatie kent immers een geldigheid van zes jaar. Dit betekent dat niet alleen de werking van het systeem tot dan toe wordt geëvalueerd, maar dat de VKO ook meer randvoorwaardelijke zaken (in termen van mensen, middelen, lange termijn beleid, etc.) in ogenschouw neemt. Het gaat daarbij dan nadrukkelijk niet om de randvoorwaarden bij het onderzoek, maar bij de uitvoering van de kwaliteitszorg.

De VKO beoordeelt de kwaliteitszorg vanuit de eigen missie en doelstellingen van de instelling. Ze redeneert vanuit de strategische keuzes die de hogeschool daarbij maakt en heeft gemaakt. Het is niet aan de VKO om te bepalen of de hogeschool goed onderzoek verricht; wel om de relevantie, samenhang, consistentie, borging en prestaties van de kwaliteitszorg te beoordelen in het licht van die keuzes en doelstellingen. De afspraken die hogescholen op brancheniveau hebben gemaakt hanteert ze als referentiekader.

Werkwijze

De VKO evalueert en valideert dus niet de kwaliteit van het onderzoek maar de kwaliteitszorg. Ze hanteert daarbij het van het brancheprotocol afgeleide validatiekader (zie volgende paragraaf). De VKO beperkt zich niet tot het sec ‘vaststellen’, maar komt op basis van haar evaluerende activiteiten vooral ook tot analyses en aanbevelingen voor verdere verbetering van het kwaliteitszorgsysteem.

De VKO baseert zich op een door de hogeschool uitgevoerde zelfevaluatie. Het zelfevaluatierapport met bijbehorende documentatie verschaft de VKO een betrouwbaar beeld van de werking van het kwaliteitszorgsysteem *ten aanzien van onderzoek* tot nu toe en de garanties voor het toekomstig functioneren. De volgende zaken komen daartoe in de zelfevaluatie aan bod:

- Visie op kwaliteit en kwaliteitszorg;
- Geplande en begrote inzet van mensen en middelen bij kwaliteitszorg;
- Beleid, vastgelegde afspraken en processen t.a.v. kwaliteitszorg;
- Structuur waarbinnen de kwaliteitszorg wordt uitgevoerd;
- Culturele aspecten van kwaliteitszorg (draagvlak, etc.);
- Geleverde kwaliteitszorginspanning en opgeleverde kwaliteitszorg producten tot nu toe (met name evaluatierapportages onderzoekseenheden);
- Invloed van de kwaliteitszorginspanningen op de verbetering van onderzoeksbeleid, organisatie, positionering, inbedding, etc.

Het functioneren van kwaliteitszorg kan niet los worden gezien van de missie, het beleid en de organisatie van onderzoek binnen de instelling. De VKO vorm zich over deze laatste aspecten weliswaar geen oordeel, maar kan de kwaliteitszorg alleen in die context beschouwen. Om die reden zullen de missie, het beleid en de organisatie ten aanzien van onderzoek ook helder moeten zijn voor de VKO.

In aanvulling op deze papieren informatie vinden gesprekken plaats tussen VKO en betrokkenen bij het onderzoek van de hogeschool. Deze gesprekken dienen ter verdieping, verduidelijking en ter verificatie.

Uiteindelijk moet de combinatie van zelfevaluatierapport, bijbehorende documentatie en gespreksvoering de VKO in staat stellen om met voldoende zekerheid vast te stellen dat het door de hogeschool gehanteerde kwaliteitszorgsysteem daadwerkelijk leidt en zal blijven leiden tot het permanente bewaken en verbeteren van het onderzoek en de organisatie van dat onderzoek.

De bevindingen worden vastgelegd in een rapportage, die wordt voorgelegd aan het bestuur van de betreffende instelling, waarna de VKO het rapport openbaar maakt en onder meer ook ter beschikking stelt van OCW.

Validatiekader

Het validatiekader is onderverdeeld in vier relevante (evaluatie)vragen die door middel van een grondige doorlichting van het kwaliteitszorgsysteem uiteindelijk door de VKO beantwoord dienen te worden.

Het gaat om de volgende vier evaluatievragen:

I. Is er sprake van voldoende structuur en samenhang in de kwaliteitszorg van de hogeschool (ten aanzien van onderzoek)?

II. Zijn er voldoende randvoorwaarden voor de uitvoering van de kwaliteitszorg (ten aanzien van onderzoek)?
III. Worden de onderzoeksevaluaties op deskundige en onafhankelijke wijze uitgevoerd en conform de branche-afspraken hierover?
IV. Worden evaluaties gebruikt voor de handhaving en verbetering van de kwaliteit van het onderzoek en de organisatie?

Elk van deze vragen wordt hieronder nader toegelicht.

I. Is er sprake van voldoende structuur en samenhang in de kwaliteitszorg van de hogeschool?

Deze vraag heeft betrekking op de structurele en samenhangende wijze waarop de kwaliteit van het onderzoek binnen de hogeschool wordt bewaakt. Omdat kwaliteit niet los van doelstellingen kan staan, zal voor de VKO allereerst duidelijk moeten zijn wat de missie is van de hogeschool, in algemene zin, maar in het bijzonder ten aanzien van onderzoek. In die missie ligt immers besloten op welke wijze de stakeholders van de hogeschool met het onderzoek worden bediend, tot welk type ontwikkeling en innovatie het onderzoek uiteindelijk moet leiden en welke eisen dit stelt aan aard en omvang van het onderzoek binnen de hogeschool. Dit kan verschillende invullingen en gewichten krijgen naar de sectoren en thema's waarop de verschillende eenheden binnen de hogeschool zich richten.

Vanuit de van de missie afgeleide begripsbepaling van kwaliteit zal de VKO inzoomen op de wijze waarop binnen de hogeschool wordt gemeten en geëvalueerd of de beoogde kwaliteit ook daadwerkelijk is en wordt gerealiseerd. Daarbij moet duidelijk zijn welke afspraken binnen de hogeschool gelden, hoe de verhouding is tussen centraal en decentraal en op welke wijze de interne verantwoording plaatsvindt. De relatie met andere kwaliteitszorgterreinen binnen de hogeschool is hierbij ook aan de orde. Hierbij is met name de inhoudelijke en structurele relatie met accreditatie een niet te passeren item.
Ook wordt de organisatiestructuur voor kwaliteitszorg van de instelling bekeken. Het gaat hierbij om de logische samenhang tussen de visie op kwaliteitszorg ten aanzien van onderzoek en de gekozen kwaliteitszorgstructuur.

Ten slotte wordt de hogeschoolplanning in ogenschouw genomen, waarbij de richtlijn is dat elke onderzoekseenheid (lectoraten, groepen en/of kenniscentra) zesjaarlijks wordt geëvalueerd. De hogeschool beredeneert zelf hoe ze een onderzoekseenheid definieert en tot welke indeling dit leidt. [3]

[3] *Een onderzoekseenheid wordt globaal omschreven als een groep organisatorisch en thematisch samenhangende onderzoekers die vanuit dezelfde missie onderzoek verrichten*

II. Zijn er voldoende randvoorwaarden voor de uitvoering van de kwaliteitszorg?

Bij *randvoorwaarden* voor kwaliteitszorg gaat het om beschikbaarheid van mensen, middelen en tijd, maar ook om bereidheid, deskundigheid en betrokkenheid. Hierbij wordt enerzijds gekeken naar begroting, beleid en maatregelen op papier, anderzijds naar de daadwerkelijke realisatie en beleving in de praktijk, dus de effectiviteit ervan.

De kwaliteit en toereikendheid van deze randvoorwaarden worden beredeneerd vanuit de eigen visie op kwaliteitszorg zoals onder meer bij de 1^{e} evaluatievraag bedoeld. Het gaat hier dus primair om de samenhang tussen de gewenste opzet en uitvoering van kwaliteitszorg enerzijds en de randvoorwaarden anderzijds. De hogeschool heeft dus zelf ook geëxpliciteerd welke kwaliteitscultuur wordt nagestreefd met het oog op optimale betrokkenheid bij de nagestreefde kwaliteitszorg.

III. Worden onderzoeksevaluaties op deskundige en onafhankelijke wijze uitgevoerd en conform branche-afspraken hierover?

Bij deze evaluatievraag zoomt de VKO in op de concrete evaluatiepraktijk van het onderzoek ten aanzien van de onderzoekseenheden in de zin van zelfevaluatie en hierop volgende onafhankelijke evaluaties door commissies. Hierbij neemt de VKO de door de hogeschool uitgevoerde evaluatie-trajecten van een of meer onderzoekseenheden onder de loep.

De VKO zal ten aanzien van deze evaluatietrajecten beoordelen of de in het brancheprotocol gemaakte afspraken worden nageleefd. Dit gebeurt aan de hand van de in hoofdstuk 3 gegeven operationalisatie van die afspraken.

IV. Worden evaluaties gebruikt voor de handhaving en verbetering van de kwaliteit van het onderzoek en de organisatie?

Bij deze evaluatievraag gaat het om het structurele verbeterbeleid binnen de instelling, met name op basis van de evaluaties van de onderzoekseenheden, zoals bij evaluatievraag III beschreven. Het uitgangspunt is dat deze evaluaties primair gericht zijn op verdere verbetering van het onderzoek, in termen van organisatie, randvoorwaarden, beleid en processen, met als uiteindelijk doel het verder verbeteren van ‘output’ (producten, publicaties, etc) en ‘outcome’ (impact, user-value, etc.). Maatregelen kunnen in eerste instantie de onderzoekseenheid betreffen, maar kunnen (zeker naarmate meerdere onderzoekseenheden zijn geëvalueerd) ook de instelling als zodanig aangaan. Van belang daarbij is dat

sprake is van een systematiek waarbinnen de onderzoeksevaluaties worden gerelateerd aan de interne beleids- en verbetercyclus van zowel de onderzoekseenheid als de hogeschool. Die systematiek dient te zijn geëxpliciteerd en uitgewerkt in afspraken. Daarnaast zou traceerbaar moeten zijn welke maatregelen zijn getroffen en tot welke verbeteringen deze inmiddels mogelijk al hebben geleid.

Validatierapport en follow-up

Het validatiekader voorziet bewust niet in een systeem van gedetailleerde criteria, beslisregels en wegingen. Hiermee wordt het creëeren van schijnobjectiviteit voorkomen. Daarvoor in de plaats mag van de VKO worden verwacht dat de analyses en oordelen in elke rapportage grondig en gedegen worden onderbouwd aan de hand van de hierboven bij elke vraag genoemde aandachtspunten.

Het door de VKO op te leveren validatierapport omvat:

- Een verantwoording van het evaluatie- en validatieproces.
- De namen van de VKO-leden (deelcommissie VKO) die de validatie verricht hebben.
- Per evaluatievraag een kwaliteitsoordeel en een onderbouwing in termen van bevindingen ten aanzien van de aandachtspunten.
- Een analyse waarin de afzonderlijke bevindingen met elkaar in samenhang worden gebracht.
- Een concluderende uitspraak over de mate waarin *het door de hogeschool gehanteerde kwaliteitszorgsysteem daadwerkelijk leidt en zal blijven leiden tot het permanente bewaken en verbeteren van het onderzoek en de organisatie van dat onderzoek.* Deze uitspraak wordt genuanceerd naar de vier te onderscheiden aspecten waarop de vier centrale evaluatievragen betrekking hebben.
- Eventuele aanbevelingen voor verbetering van de kwaliteitszorg.

Nadat de VKO het concept rapport heeft opgesteld wordt dit besproken met het bestuurlijk gezag van de hogeschool. Indien het gesprek daartoe aanleiding geeft zal het rapport worden bijgesteld en door de VKO definitief worden vastgesteld. Daarna is het een openbaar rapport dat eventueel vergezeld kan gaan van een bijlage waarin het bestuurlijk gezag van de hogeschool haar visie op onderdelen weergeeft. Dit kan aan de orde zijn wanneer sprake is van verschil in zienswijze, opvattingen of anderszins tussen hogeschool en VKO.

Het onderzoek alsmede de kwaliteitszorg van onderzoek zijn in deze fase het meest gediend bij een weliswaar onafhankelijk, kritisch en duidelijk extern oordeel, maar vooral ook opbouwend en op verbetering gericht. Om die reden kent het validatie-oordeel in eerste instantie te allen tijde een van de twee volgende gradaties.

Gevalideerd. Er is voldoende zekerheid dat het door de hogeschool gehanteerde kwaliteitszorgsysteem daadwerkelijk leidt en zal blijven leiden tot het permanente bewaken en verbeteren van het onderzoek en de organisatie van dat onderzoek.

Voorwaardelijk gevalideerd. Een aantal aspecten behoeft verbetering voordat gesproken kan worden van voldoende zekerheid dat het door de hogeschool gehanteerde kwaliteitszorgsysteem daadwerkelijk leidt en zal blijven leiden tot het permanente bewaken en verbeteren van het onderzoek en de organisatie van dat onderzoek.

Bij een voorwaardelijke validatie maken VKO en hogeschool afspraken over de termijn (maximaal twee jaar) waarbinnen de verbeteringen zijn doorgevoerd. Na die termijn brengt de VKO wederom een bezoek aan de hogeschool. Indien de verbeteringen naar haar oordeel adequaat zijn doorgevoerd is sprake van (onvoorwaardelijke) validatie. Indien de verbeteringen *niet* naar tevredenheid zijn doorgevoerd geldt de volgende kwalificatie.

Niet gevalideerd. Er is onvoldoende zekerheid dat het door de hogeschool gehanteerde kwaliteitszorgsysteem daadwerkelijk leidt en zal blijven leiden tot het permanente bewaken en verbeteren van het onderzoek en de organisatie van dat onderzoek.

Vanwege de jonge leeftijd en de ontwikkelingsfase waarin (de kwaliteitszorg van) het onderzoek aan hogescholen zich bevindt, is een arrangement van publieke sanctionering in de eerste ronde van zes jaar niet opportuun. De openbaarheid van rapportages, zowel ten aanzien van de onderzoeksevaluaties als ten aanzien van de VKO-validaties, zal naar verwachting een zelfcorrigerend effect hebben. De evaluatie van het landelijke stelsel na de eerste ronde van zes jaar, zal onder meer ten aanzien van dit aspect mogelijk een arrangement opleveren dat past bij de volgende fase van kwaliteitszorg van onderzoek.

Profiel en samenstelling VKO

Bovengenoemde taakstelling en gewenste rolopvatting leiden tot het volgende profiel voor de validatiecommissie:

- Goede staat van dienst en reputatie met het oog op gezaghebbendheid en waardering en acceptatie door hogescholen en stakeholders.
- Ruime bestuurlijke ervaring en daardoor een goed gevoel voor bestuurlijke verhoudingen en processen.
- Goed zicht op de ontwikkeling en positionering van het onderzoek aan hogescholen en de betekenis voor (innovatie van) onderwijs, beroepspraktijk en samenleving en de inbedding binnen de regio.

- Kennis van –en bij voorkeur ervaring met- kennisontwikkeling in een context van intensieve samenwerkingsverbanden en netwerken, regionaal, landelijk en liefst ook internationaal.
- Bij voorkeur ervaring met het onderzoeken, auditeren, visiteren dan wel doorlichten van organisaties op basis van de bestudering van documenten en het voeren van (audit)gesprekken.
- Een kritische en analytische opstelling, steeds met de ontwikkel- en verbeterfunctie van kwaliteitszorg in het vizier.

Voor de beoogd voorzitter geldt nog sterker dan voor de overige leden dat hij/zij beschikt over gezag, overzicht, intellect en nuance. Hij/zij heeft ruime ervaring in de rol van voorzitter, is samenbindend en resultaatgericht.

De leden hebben affiniteit met kwaliteitszorg. Het kwaliteitszorgterrein moet met name goed vertegenwoordigd zijn in de expertise van de secretaris. Dit vereist onder meer kennis en ervaring met de werking van kwaliteitszorg binnen een instelling.

Een aantal van zeven instellingsvalidaties is het uitgangspunt voor de jaarlijkse workload van de VKO. Een hogeschool wordt door de voorzitter of een vice-voorzitter bezocht en drie 'gewone' leden. Zowel de voorzitters als de leden verrichten in principe elk 3 tot 4 validaties per jaar[4]. De secretaris is bij elke validatie betrokken.

Op basis van deze uitgangspunten voldoet een permanente kern van 7 personen:

- voorzitter
- vice-voorzitter
- vijf gewone leden

De benoeming is voor de duur van een cyclus van zes jaar. Afhankelijk van omvang en complexiteit wordt incidenteel extra deskundigheid ingehuurd.

Ondersteuning VKO

De ondersteuning van de VKO wordt geboden vanuit het bureau van de HBO-raad. Deze ondersteuning is van dien aard en omvang, dat de VKO-leden zich kunnen beperken tot de inhoudelijke voorbereiding en uitvoering van de evaluaties/validaties. Zij worden niet belast met coördinerende, organisatorische en administratieve werkzaamheden.

De omvang van deze ondersteuning bedraagt 1,6 fte. Het gaat hierbij om de inhoudelijk secretaris (1,0 fte) en secretariële ondersteuning (0,6 fte).

[4] Dit maakt het werkbaar voor personen waarvan immers verlangd wordt dat ze een gezaghebbende status hebben (en dus vaak een drukke agenda).

De inhoudelijk secretaris is het eerste aanspreekpunt voor de VKO-leden, het bestuur en het bureau van de HBO-raad, de contactpersonen namens de hogescholen en andere stakeholders. Hij/zij treedt op als secretaris tijdens de validaties, inclusief de inhoudelijke voorbereiding, de rapportage en de bestuurlijke afhandeling. Ook treedt hij op als secretaris tijdens algemene vergaderingen van de VKO. Daarnaast is de secretaris verantwoordelijk voor personele en financiële afhandeling, planning, communicatie (waaronder de website), evaluatie en verbetering en publicaties

Communicatie en informatievoorziening

Omwille van een onafhankelijke uitstraling krijgt de VKO een website met logo en huisstijl die herkenbaar afwijken van de HBO-raad-stijl.

Op de website is onder meer te vinden:

- De beschrijving van het stelsel.
- De samenstelling, taak en werkwijze van de VKO.
- Actualiteiten op het terrein van kwaliteitszorg onderzoek.
- Relevante links.
- Archief van evaluatie- en validatierapporten.
- Planning
- FAQ's
- Contactgegevens.

Deze website wordt inhoudelijk beheerd onder verantwoordelijkheid van de secretaris VKO.

Planning van validaties

Ten aanzien van het jaar 2009 wordt gestreefd naar validatie van een viertal hogescholen, voor de jaren erna naar een jaarlijkse validatie van de kwaliteitszorg van zeven hogescholen. Deze meerjarenplanning komt vanzelfsprekend in nauw overleg met de hogescholen tot stand. Op basis van de voorkeuren van de hogescholen wordt getracht de zesjarige planning op te stellen, die zal moeten voldoen aan de hierboven genoemde aantallen op jaarbasis. Ook zou het met het oog op de jaarlijkse evaluatie van het stelsel wenselijk zijn als jaarlijks enige spreiding kan worden aangebracht in de aard en omvang van de te valideren hogescholen. De definitieve planning wordt uiteindelijk door het bestuur van de HBO-raad vastgesteld.

De planning van het traject dat leidt tot de validatie per hogeschool is een aangelegenheid van de hogeschool in samenspraak met de VKO e.e.a. conform haar procedures.

Groeimodel

Na twee jaar zullen het kader, de werkwijze en het functioneren van de VKO grondig worden geëvalueerd op basis van de ervaringen in de achterliggende periode. In die zin moet hetgeen in dit basisdocument is beschreven (als nadere uitwerking van het brancheprotocol) worden opgevat als een groeimodel. Bij de evaluaties van het stelsel zullen vanzelfsprekend de hogescholen worden betrokken die de validatie aan den lijve hebben ervaren, maar daarnaast is de input van de VKO-leden als ook die van de stakeholders van het onderzoek cruciaal.

Het ligt verder voor de hand dat het validatiekader meegroeit met de ontwikkeling van onderzoek en kwaliteitszorg. Hiermee wordt geenszins een groei bedoeld in kwantitatieve zin (de omvang van het kader) maar in normatieve zin. Naarmate meer validaties hebben plaatsgevonden, hogescholen meer tijd hebben gehad voor (door)ontwikkeling van onderzoek en kwaliteitszorg, daarbij gebruikmakend van de ervaringen binnen de vereniging, zullen bepaalde tekortkomingen zwaarder gaan wegen in het validatie-oordeel van de VKO.

5. Landelijke monitoring

Het 'derde element' in het kwaliteitszorgstelsel is wat het brancheprotocol aanduidt als 'landelijke monitoring'. De hogescholen monitoren gezamenlijk op landelijk niveau de ontwikkeling en voortgang van het onderzoek. Deze monitoring is ondergebracht bij de HBO-raad. Op basis van een gezamenlijke set indicatoren worden er elk jaar door elk lid van de vereniging van hogescholen de relevante kwantitatieve gegevens bij de HBO-raad aangeleverd. Dit geschiedt volgens een vast format[5]:

Omvang personeel

	Aantal	**Fte omgerekend naar een heel jaar**
Lector(en)		
Associate lector(en)		
Kenniskring intern		
Kenniskring extern		
Promovendi		
Onderzoekers (anders dan hierboven genoemd)		
Overig		
Totaal		

Omvang budget

	Uitgedrukt in Euro's
Eerste geldstroom (rijksbijdrage)	
Tweede geldstroom (nationale subsidies)	
Derde geldstroom	
Internationale subsidies	
Totaal	

De HBO-raad publiceert jaarlijks een deels cijfermatige brancherapportage omtrent het onderzoek aan de hogescholen. Deze rapportage dient als informatiebron voor de relevante ministeries, de politiek en de samenleving als geheel. De cijfermatige rapportage gaat, indien relevant, vergezeld van een samenvattende rapportage ten aanzien van de in dat jaar verschenen evaluatierapporten van onderzoekseenheden en verschenen VKO rapportages.

De brancherapportage moet enerzijds feitelijke informatie bevatten van kwalitatieve en kwantitatieve aard, en anderzijds inzoomen op ontwikkelingen, resultaten, waardering van stakeholders, maatschappelijke opbrengsten, good practices, etc.

[5] *Dit format moet nog nader geoperationaliseerd worden naar eensluidende definities en procedures (ten aanzien van de wijze van aanlevering).*

Meer specifiek:

- informatie over missie(s) en onderzoeksprofiel(en)
- typering van het onderzoek aan hogescholen
- kengetallen over (onderzoeks)personeel en geldstromen
- aantallen lectoraten, kenniskringen, etc
- informatie over netwerken en samenwerkingsverbanden
- opsomming van domeinen en thema's van lectoraten
- gerealiseerde kenniscriculatie en –ontwikkeling
- succesvolle projecten
- opgeleverde publicaties, octrooien en producten
- waardering van diverse stakeholders
- aandacht in de media
- relevante politieke en maatschappelijke ontwikkelingen
- uitdieping van een specifiek thema
- ontwikkelingen kwaliteitszorg

De bronnen hiervoor zijn dus:

- de in het jaar verschenen onderzoeksevaluatierapporten
- de in het jaar verschenen validatierapporten kwaliteitszorg onderzoek (VKO)
- de via het hierboven gegeven format verkregen kengetallen over omvang (mensen en geld) ten aanzien van onderzoek

Maar andere bestaande bronnen kunnen ook worden aangeboord, zoals:

- de feitelijke informatie over de lectoraten (hoeveel, welke hogescholen, welke thema's, etc.), te verkrijgen via bronnen als www.lectoren.nl
- de publicaties van SKO en SIA/Raak
- HBO-raad publicaties over onderzoek(sbeleid) in relatie tot maatschappelijke ontwikkelingen
- aandacht voor ons onderzoek van derden (stakeholders, media, etc.)
- de publicaties vanuit het onderzoek zelf

De opbouw van een dergelijke rapportage zou kunnen zijn:

1. Stand van zaken (beschouwend)
2. Samenvatting van de verschenen onderzoeksevaluatierapporten en VKO-rapporten
3. Uitdieping van een aandachtspunt X (thematisch)
4. De kwantitatieve personele en financiële kengetallen

Bijlage 1 Gevolgd traject van informeren, consulteren en besluitvorming

Samenstelling tijdelijke stuur- en klankbordgroepen bij de ontwikkeling van het kwaliteitszorgstelsel op basis van het BKO

Stuurgroep:

- Henk Pijlman (voorzitter), voorzitter CvB, Hanzehogeschool Groningen
- Anja de Groene, lector/hoofd onderzoek, Hogeschool Zeeland
- Huib de Jong, lid CvB, Hogeschool Utrecht
- Ineke van der Meule, algmeen directeur, De Haagse Hogeschool
- Jos Willems, lid CvB, Hogeschool Zuyd
- Marcel de Haas, (secretaris), project manager, HBO-raad

Interne klankbordgroep:

- Ineke van Halsema, hoofd onderzoek, Hogeschool INHOLLAND
- Geralien Holsbrink-Engels, lector gezondheid en welzijn, Saxion Hogescholen
- Bob Koster, lector kantelende kennis, Hogeschool Domstad
- Noël Maertens, programmamanager Kennispoort, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
- Johan Sevenhuijsen, directeur concern strategie, Hogeschool Rotterdam
- Jan Steyaert, lector sociale infrastructuur en technologie, Fontys Hogescholen
- José Teunissen, lector modevormgeving, ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten

Externe klankbordgroep

- Mariken Elsen, coördinator strategische beleidsinformatie, NWO
- Ignace Karthaus, manager strategische relaties, Syntens
- Saskia Rijghard/Bert Broerse, beleidsmedewerkers, Ministerie van OCW
- Chiel Renique, secretaris onderwijs, VNO-NCW
- Jack Spaapen, coördinator onderzoeksevaluatie en -kwaliteitszorg, KNAW

Belangrijke data in het gevolgde traject

Datum	**Gremium**	**Vorm**	**Behandeling**
28 maart 2008	Bestuur HBO-raad	Vergadering	Projectplan vastgesteld
18 april 2008	Algemene vergadering HBO-raad	Vergadering	Projectplan vastgesteld
22 mei 2008	ERiC	Vergadering	Informeren en consulteren
6 juni 2008	Stuurgroep	Vergadering	Verkenning van opdracht, vraagstukken en beoogde resultaten
13 juni 2008	Interne klankbordgroep	Bijeenkomst	Verkenning van opdracht, vraagstukken en beoogde resultaten

Datum	Gremium	Vorm	Behandeling
27 juni 2008	Bestuur HBO-raad	Vergadering	Draagvlak, externe legitimatie, contacten hogescholen, samenhang met andere thema's.
9 juli 2008	Colleges van alle hogescholen	Brief	Informeren over voortgang. Verzoek om contactpersoon.
29 augustus 2008	Bestuur HBO-raad	Vergadering	Haalbaarheid planning
2 september	Externe klankbordgroep	Bijeenkomst	Informeren en consulteren
12 september	Stuurgroep	Vergadering	Basisdocument VKO, handreiking, zesjarige planning, profiel VKO en bekostiging.
18 september	Nederlands Netwerk Kwaliteit	Bijeenkomst	Informeren en consulteren
22 september	Colleges van alle hogescholen	Brief	Aankondiging bijeenkomsten contactpersonen
26 september	Interne klankbordgroep	Bijeenkomst	Consultatie t.a.v. Basisdocument VKO en handreiking, hogescholen.
10 oktober	Bestuur HBO-raad	Vergadering	Informeren over voortgang. Besluiten t.a.v. zesjarige planning, profiel en fiannciering VKO.
22 oktober	Externe klankbordgroep	Bijeenkomst	Consultatie t.a.v. basisdocument en handreiking hogescholen
5 en 6 november	Contactpersonen hogescholen	Regionale bijeenkomsten	Informeren en consulteren
12 november	Stuurgroep	Vergadering	Definitief advies aan BV
13 november	Algemene vergadering	Vergadering	Besluiten t.a.v. planning, profiel VKO en financiering
21 november	Bestuur	Vergadering	Definitieve besluitvorming operationaal stelsel
11 december	Algemene vergadering	Vergadering	Behandeling bestuursbesluit

Bijlage 2 Literatuur

Bij de totstandkoming van dit basisdocument en de hierop gebaseerde handreiking aan hogescholen zijn de volgende bronnen gebruikt:

Adviesraad voor het wetenschaps- en technologiebeleid (2005), *De functie en plaats van onderzoeksactiviteiten in hogescholen*.

Australian Research Council (2008), *Excellence in research for Australia (ERA) initiative* (consultation paper).

Donovan, C. (2008). *The Australian Research Quality Framework: al live experiment in capturing the social, economic, environmental and cultural returns of publicly funded research.*

Gibbons. M., C, Limoges, H. Nowotny, S. Schwartman, P. Scott & Martin Trow (1994), *The new production of knowledge: the dynamic of science and research in comtemporary societies.*

Hazelkorn, E. (2005), *Universityy research management: developing research in new institutions.*

HBO-raad (2007), *Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek*.

HBO-raad (2007), *Kwaliteitszorg onderzoek aan de hogescholen*.Tussentijds advies van strategische werkgroep onderzoek.

HBO-raad (2008), *Forum voor praktijkgericht onderzoek* (jaarplan).

HBO-raad/OCW (2005), *Vernieuwd convenant Lectoren en Kenniskringen in het hoger beroepsonderwijs*.

Hogeschool Utrecht (2007), *Evaluatie kenniscentrum Innovatie van zorgverlening.* Evaluatiecommissie o.l.v. C. Frederiks in opdracht van Hogeschool Utrecht.

KNAW (2008), *Kwaliteitszorg in de wetenschap: van SEP naar KEP, balans tussen rechtvaardigheid en eenvoud*. KNAW-commissie kwaliteitszorg.

KNAW/ VSNU/ NWO (2007), *Trust, but verify* Eerste rapport van de Meta Evaluatie Commissie (MEC) kwaliteitszorg wetenschappelijk onderzoek.

KNAW/NWO/VSNU (2001), *Kwaliteit verplicht. Naar een nieuw stelsel van kwaliteitszorg voor het wetenschappelijk onderzoek*. Rapport van de werkgroep kwaliteitszorg wetenschappelijk onderzoek en standpuntbepaling.

Langfeldt (2006), *Risk avoidance; the policy challenges of peer review: managing bias, conflict of interests and interdisciplinary assessments*.

Lectorenplatform (2005), *Het KOP-model als kwaliteitsimpuls voor Lectoraten*.

Leijnse, F. & M. v.d. Wende (2006), *Kwaliteitszorg lectoraten als voertuig voor ontwikkeling van de kennisfunctie.*

Merkx, F., I. van der Weijden, A. Oostveen, P. van den Besselaar, J. Spaapen, (2007), *Evaluating of Research in Context: a quick scan of en emerging field.*

Renique, C. (2008), *Hogescholen als belangrijke schakel in de kennisketen*. In Thema, 2-08.

Spaapen, J. & F. Wamelink (red.) (2007), *Zichtbaar maken van maatschappelijke relevantie van kennis; gids voor de praktijk van de sci_Quest methode voor universiteit en hbo*.

Spaapen, J., H. Dijstelbloem & F. Wamelink, 2007. *Evaluating research in Context.*

Stichting Innovatie Alliantie (2006), *RAAK-evaluatie 2005-2006*.

Stichting Innovatie Alliantie (2007), *De opbrengst van RAAK programma's*. Telematica instituut.

Stichting Kennisontwikkeling HBO (2004), *Een steen in de vijver: de introductie van lectoraten in het hbo*. Commissie Tussentijdse evaluatie letoren en kenniskringen in opdracht van SKO.

Stichting Kennisontwikkeling HBO (2005), *Succesfactoren voor lectoraten in het hbo*. Commissie Tussentijdse Evaluatie Lectoren en Kenniskringen in opdracht van SKO.

Stichting Kennisontwikkeling HBO (2006), *Lectoraten in het hbo*. Consort in opdracht van SKO.

Stichting Kennisontwikkeling HBO (2008), *Lectoren, kweekvijvers van innovatie.* Evaluatiecommissie Lectoraten, in opdracht van SKO.

Stichting Kennisontwikkeling HBO (2008), *Onderzoek naar het profiel van de lector in het HBO.* Alons & Partners Consultancy bv i.s.m. OSA (Tilburg), in opdracht van SKO.

Taylor, J. (2006), *The evaluation of research: motives, methods and misunderstandings* (paper).

Vanhoof, J. & P. van Petegem (2005), *Kwaliteitsvolle zelfevaluaties*.

Vos, J. van der, H. Borgdorff & A van Staa (2007), *Kennis in Context, onderzoek aan hogescholen.*

VSNU/KNAW/NWO (2003), *Standard Evaluation Protocol 2003-2009 for public research organisation.*

Weert, T. van & D. Andriessen (2005), *Onderzoeken door te verbeteren: overbruggen van de kloof tussen theorie en praktijk.*